

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZS-DOBOKAMEGYEI TANÍTÓ TESTÜLET.

FŐMUNKATÁRSÁK:

KISS SÁNDOR és SZABÓ ENDRE.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

VÁRADI KÁROLY.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy irnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krra számítatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakik a belső-középútcában 31. sz. a.); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Gázi József egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (kurta szappanátca, 15. sz. a.) küldendők.

Paedagogiai Babelek.

II.

A család és iskola ugyanazon organismusnak alkatelemei. Az „ember-képzés” gépezetének egy időben működő részei ők s így, hogy a kitűzött cél felé közeledhessenek, a legelső feltétel: harmonia önmagukban és önmaguk közt. E tétel volt múlt cikkünkben kiindulási pontunk, s ez érdeken szólottunk amott a családhoz: most már következünk mi: az iskola.

Ha ugyanazon egész alkatrészei egyikére érvényesek bizonyos irányadó törvények, érvényesek maradnak azok a másik részt illetőleg is. Ha a család nevelés körüli működésének helyességét egyikben az összhangzatos vezetés átvitelétől tettük függővé: úgy bizonyára mi is csak úgy oldhatjuk meg feladatunkat, ha egyéb paedagogiai elvek tekintetbe vétele mellett mind nevelői, mind oktatói működésünkben ez elvet is respectáljuk. De vajjon megtettük-e mindenütt és mindnyájan ezt? ...

Már egy ember is képes a maga iskolájában egész chaost teremteni, ha kiskörű munkálkodásából nem csinál lelkiismeretes tanulmányt; ha nem emelkedik a mit és miért mélyebb megfontolásának álláspontjáiig, hanem tesz és tétet úgy, a mint a pillanat sugalja; ha nem állít maga elé a mai paedagogiai tudomány által helyesnek declarált bizonyos vezér-elveket, melyek — mint centrum — köré sorakozzanak összes cselekvényei.

Ily körülmények mellett is azonban végtelenül könnyebb az összhangzatos működés tekintetében az alsóbb — egy-két tanítóval bíró —

iskolák helyzete a felsőbb tanintézetekénél. Amott a könnyebben megszerezhető szakképzettség egy kis lelkiismeretes akarással párosulva, minden nagyobb megerőltetés nélkül leküzdheti a zavarólag ható nehézségeket. De nem így könnyű ám a dolgot a több tanítóval bíró felsőbb iskolákban. Tegyük fel, hogy egy ily iskolának minden tanítója öntudatos szakismerettel kezeli a maga tárgyát; a nevelés főbb kérdéseiben határozott egyéni nézeteik vannak s azokat hiven szem előtt is tartják: és ily feltételek mellett is meglehet, hogy ez iskolában Babelt építenek!

De ezek igen általános vonások; vegyük egy kissé bonckés alá a részleteket. Hogy e kép tisztábban álljon, legyen szabad külön választanunk, a mi nem lenne külön választható: az oktatót és nevelőt, s ily irányban indulva ki, nézzünk be egy több tanítóval bíró iskolába.

A tanítás foly egész odaadó buzgósággal; mindenik tárgy tanítója szörszálhasogató lelkiismeretességgel kezeli a maga szakját, és mégis: a siker késik, előhaladás nincs, a tanulókat bádgyadt lehangoltság nyomja, az ajtón pedig szülői panasz, zugolódás kopogtat. Hogy történhetik ez, midőn a vezérek egyikét sem nyomja a kötelesség hanyag teljesítésének súlytó tudata, sőt még a tanulók nagyobb részét sem? ...

Jöjjünk csak ki az iskola udvarából, s kísérlünk figyelemmel egy pár napig egy lelkiismeretes tanulót a „szabadnak” nevezett idejében s sok olyat fogunk észlelni, a mi valóban elszomorító. A mával valahogy számolt s elfáradva, kimerülve tér haza. Munka után nyugalom illetné őt is, nem csak méltányosságból, hanem azon

szempontból is, hogy a kiérdemelt nyugalom új erőt ad a testnek, fogékonyságot a léleknek. Amde ott áll előtte a rémületes holnap a maga nem kevesebb mint öt tárgyával, melyek közül legalább is négyre előkészülnie kell, s e tudatból lelkiismerete nem engedi pihenni, hanem kifáradva új munkához kezd, a melylyel ily állapotában való megküzdése már két-háromszoros erőt igényel. A tanítót nem nyugtalanítja semmi, mert ő, tekintve a pensum terjedelmét s a maga egyetlen tárgyából felhagyott részt, úgy gondolja, nem ment túl a paedagogiai tapintat határán. De épen az ily gondolkodás a legveszedelmesebb! A kiszabott pensum épen nem kellene, hogy irányadó legyen, s azt sem kellene felednie, hogy az ő egy tárgyán kívül a növendéktől még legalább nyolc tárgyból kívánnak bölcseséget.

De ha ennyi bajjal kellene küzdenie, legtöbb iskoláinkban, a növendéknek esupán, még hagyján! De hát az írásbeli dolgozatok? Ma a mértan, holnap a terményrajz tanítóinak excursiói, s ezekre mit sem figyelve, más részről ugyanakkor az épen nem szük marokkal kimért tananyagot az exequalása?! . . . Valóban nem csoda, ha sok iskola egyes tanulóknak az értelem fejlesztése helyett bornirtságot, a tudományok iránti érdekelttség helyett utálatot teremt. Különösen sok visszaélés követtetik el az írásbeli dolgozatokkal, nem rossz akaratból természetesen, hisz itt arról szó sem lehet, hanem rosszul felfogott használni akarásból, tapintatlan buzgóságból. Nemcsak mi vétünk ugyan e paedagogiai érzék ellen; nálunknál tapasztaltabb nemzeteknél is fordulnak elő visszaélések: de a rossz, mindenütt rossz, s így a más hibája a miénket nem mentheti. A porosz közoktatásügyi kormány rég felismerte e kérdés nagy fontosságát s a tanulók házi foglalkoztatása ügyében már több rendben, nevezetesen: 1837, 1854, 1856, 1859 és újabban 1875 október 14-én adott ki érdemlegesen intézkedő rendeleteket. Én megvallom, nem vagyok barátja, hogy minden dolgáinkban újabb meg újabb rendeletek által kommandiroztassunk; inkább óhajtanám, hogy felsőbb parancsok nélkül is magunk elmélkedjünk és tegyünk és legfőképen egyetértsünk. Ez a mód az, nem pedig a kormány rendeletei, mely sikert és haladást biztosít.

Legjobb iskoláink tanítói is hibázhatnak te-

hát még oktatói szerepökben is, pedig ez sokkal könnyebb a nevelői tiszténél. Nevelői feladatunk jó betöltése több tanulmányt igényel, mint szak tárgyaink. Menynyivel nagyobb szükségünk van tehát e téren az egyetértő működésre, a kölcsönös támogatásra és a nézetkülönbségek bírálgatására, tisztázására.

És mégis, ennek mellözése következtében, az ugyanazon egy helyen, ugyanazon egy célra törekvők is néha mily ellentétes úton haladnak! Az egyik alkotmányos államnak nézi iskoláját, a másik mint despota rendelkezik. Az egyik akaratot is ismer a gyermekben, a másik meg az akaratban csak lázadást lát. Ez a fegyelmezésben arra hallgat, mire a természet tanít és útal; amaz meg büntet olyan eszközökkel, hol a hiba természete és az alkalmazott büntetés neme közt nincs semmi összefüggés s így egész eljárása céltévesztett és hasznot nem hozó. Itt elég bátrak a növendék önbecsérzetéről is tudomást venni, sőt azt felébreszteni és táplálni; amott meg elég kishitűek és önzők a tegnap ott túl kezdett munkát ma lerontani. Az egyik nem feledi, hogy az ember test és lélek, míg a másik csak lelket forciroz, szóval az egyik épít, a másik ront, míg így készen lesz a Babel; felnő elvek és jellem nélkül tesben az egyetnemértésnek áldozatául esett gyermek.

Nem hízlek magamnak azzal, hogy a fennebbi sorokban valami újat mondtam volna; fájdalom, mindennapi dolgok vannak ott, minden phrasis nélkül elmondva, miket mindnyájan tudunk. De ez még nem elég! Szükség, hogy a hiányokat ne csak tudjuk, de érezzük is mindannyian. Magunkban bizzunk és magunktól várjunk bajainkra orvoslást. Országos tanítói conferentiák, kormány rendeletek vajmi keveset tehetnek keblü, ilyen természetű ügyeinkben. Magunk ismerjük leginkább hiányainkat, mi segíthetünk leginkább azokon, még pedig úgy, ha azokat minél gyakrabban lelkiismeretesen megbeszélgetjük s a kölcsönös megállapodásokat aztán munkáinkban érvényesíteni is törekedünk. Keblü értekezleteknek minél gyakoribb tartása tehát az egyik főteendőnk, ha működésünkben az öszszhang szükségességét elismerjük. Ez értekezleteknek aztán ne csak egyes módszertani kérdések legyenek tárgyai, a mint ez szokott lenni, hanem terjedjen ki az az iskolai élet

minden ágára, az egyes individumok megítéléséig. Ha ezt megtettük s ennek folytán öszszhangzatos működésre emelkedhettünk: alig fognak előfordulni iskoláinkban ama fennebb vázolt s ma még elég gyakori visszasságok. Biztosítandjuk munkánk eredményét s nem leszünk kénytelenek megelégedni e sohajjal: „hisz mi jót akartunk,“ hanem majdan önérzettel így szólhatunk: „mi jót tettünk.“

Kiss Sándor.

KISDEDNEVELÉSI ROVAT.

Miként foglalkoztassák a szülők kis gyermekeiket?

(Befejező közlemény.)

Több példát is említhetnék, de nem akarom teljesen kimeríteni a t. olvasók figyelmét; ezeket is csak azért említem föl, hogy következtetést vonjak belőlök.

Én mindezekből azt következtetem, hogy sokkal könnyebben lecsillapítható a gyermek az által, ha a maga gyönyörködtetésére s ártatlan mulatságára irányuló vágyait alkalmas módon kielégítjük, mintha erővel elfojtani törekszünk. Hiszen, ha a gyermekben van erély, nem tűri a korlátot, hanem daccal lép fel ellene, ha saját kárára is, mert ő ezt még nem képes megítélni. Ha pedig kevésbé élénk, erélyes: a korlátot nem lépi ugyan át, de előre sem halad.

Ne hibáztassuk tehát mindig csak a gyermekeket, ha dacosak és engedetlenek, hanem bírálgassuk és — ha kell — hibáztassuk önmagunkat is; mert igen gyakran mi adunk okot e dacra az által, hogy nem tudjuk felfogni a gyermek lelki erejét s ebez képest nem nyitunk neki utat hozzá illő és neki tetsző munkásságra.

Vegyük figyelembe továbbá a gyermekben a munkásságra való hajlamot s azt, hogy erre irányult vágyának kielégítése által mennyinyi testi ügyességre és értelmi fejlettségre tesz szert. Ezen vágyát fejezi ki a gyermeknek azon cselekvése is, midőn játék-eszközök hiányában a székeket öszszehordja, hogy azokból házat készítsen; vagy tüt, czérnát, ollót, papírt, — s ki tudná elősorolni még mi mindent — szed elő, hogy dolgozhassék. Ezekért aztán zsémbelni szoktak felvigyázói a már elésorolt módon, és ez így tart reggeltől estig, s más nap újra kezdik; de még sem jönnek arra a gondolatra, hogy a gyermek munkálkodni óhajt; és hogy ha azon ártalmas eszközöktől megfosztják, helyettük másokkal — az ő munkaképességének megfelelőekkel — kellene őt kárpótolniok. Vagy ha vesznek is számokra játékokat, ezek többnyire mind olyanok, melyekből nem alkothatnak semmit; pedig az alkotás-vágy a gyermekben igen korán fölébred, s ha nem nyújtunk alkalmas eszközöket ezen vágya kielégítésére, bizonyára játékait, vagy környezetének hasznos tárgyait fogja szétrombolni, hogy anyagot nyerjen újabb tárgyak létrehozására. S vajon kárhozható-juk-e ezért a gyermeket?! Nem! Hiszen vessünk csak egy pillantást a felnőttek munkásságára, hogy megítélhessük: vajon ők beérik-e azzal, hogy csak gyönyörködjenek azon

kész tárgyokban, melyekkel a természet oly pazarul vette körül? Oh bizonyosan nem! — Elmegy az ember s letépi a földnek tarka virágokkal himzett palástját, feltöri keblét és mélyébe hatol, hogy kincseket hozzon belőle fel; darabokra zúzza a természet alkotta sziklát, hogy magának házat építhessen; megfosztja az erdőt a legszebb fáitól — melyek oly gyönyörű látványt nyújtanak a szemlélőnek — öszszefaragja s aztán készít belőle különböző tárgyakat a maga szükségletére; elfogdossa az állatokat, feltagolja, s úgy használja fel részeiket.

Bizony mi — a felnőttek is — a természet ölen olyan gyermekek vagyunk, kik e jó anya gyönyörű műveit szétromboljuk, hogy találékonyságunkat rajtuk gyakorolhassuk. Ezt teszi a gyermek is, ha nem nyújtunk neki oly anyagot, melyből rontás nélkül alkothasson.

Legyenek tehát a szülők elég tapintatosak arra, hogy gyermekeiknek ne kész játék-eszközöket adjanak, — m. péld. felöltöztetett bábokat, kis katonákat, cifra kocsikat, fából, vagy pamutból készült kis állatkákat stb. stb., melyeket csak nézegetni lehet, de belőlük mit sem alakíthatni; hanem szerezzék meg gyermekeik számára azon egyszerű játék-eszközöket, melyeket szétbonthatnak a nélkül, hogy elromlanának és megint öszsze is rakhatják, — szerezzék meg s tapasztalni fogják, hogy már csak e szétszedégetés és öszszerakás is kedves multság lesz nekik. Hát még ha megmutatjuk, hogy azokból miként lehet alakítani különböző tárgyakat! S ez anynyival fontosabb, mert ha a gyermekek egyszer megismerkednek azok használati módjával, aztán elég találékonyak arra, hogy magukra is alkossanak belőlük különbönl különböző alakokat; s így tehát értelmüket is fejlesztik és gyakorolják a játék mellett.

Itt azonban sokan tehetik ellenvetésül, hogy a szülők nagyobb része maga sem tudja, hogy azon egyszerű játék-eszközöket miként lehet használni és a gyermekekkel megkedveltetni. Ez igaz; de nem lehetetlen, hogy a szülők a kis gyermekek helyes elfoglaltatását megismerhessék.

Hazánkban is már mindenfelé terjednek a kisdedneveldek, melyekben mindenütt található oly játék-eszközöket, melyekből a gyermek maga alkothat. Ilyenek a fából készült kockák, lapocskák, vesszők; sodronyból készült körök, palatábla, papirdarabkák, egy szál cérna stb. Látogassák a szülők ezen intézeteket gyakran, s kísérik figyelemmel, hogy ott miként eszközöltetik ezen egyszerű tárgyak használata, és a szerzett tapasztalatok szerint alkalmazzák azokat saját családi körükben is. Így talán ki lesznek elégitve a gyermek vágyai, mert gyakorolhatja rajtuk fejlődő tehetségeit, találékonyágát. És ekkor a szülők is meg fognak győződni arról, hogy így gyermekeik nem tesznek anynyi kárt, és nem lesznek a felnőtteknek anynyi alkalmatlanságára, a mint ez különben történni szokott.

Figyelemreméltó továbbá a gyermeknek azon hajlama is, mely a felnőttek munkájában való résztvételre irányul. És e hajlam nagy figyelmet érdemel, s mégis a gyermekek ilynemű készségét többnyire kiesínyléssel fogadják, vagy épen el sem fogadják a felnőttek; holott ezen hajlamnak fejleszt-

tése, vagy elfojtása által a gyermekten az önbecsérzetet meg lehet szilárdítani, vagy meg lehet semmisíteni.

Mindnyájan voltunk gyermekek, s talán mindnyájunkkal megtörtént, hogy valami tekintetben felajánlott segítségünket visszaútasították s minket annak végrehajtására képteleneknek nyilvánítottak. Emlékezhetünk, mily lehangelő, mily megalázó volt ez reánk s ilyen is lehet minden önzertes gyermekre, anynyira, hogy ennek többszöri ismétlődése munkakedvétől és önbizalmától foszthatja meg a legtöbb gyermeket.

Ismerjük fel tehát a gyermekben a szolgálat-készséget s vegyük igénybe tehetségeihez képest segítségét mindannyiszor, valahányszor csak alkalmat nyerhetünk erre. Így tettel és idején való szoktatással tudassuk vele, hogy az ő segítése nem fölösleges, s hogy ő már munkára képes. „De minő munkára?” — kérdik sokan. — Mindenre, a mire csak örömmel vállalkozik és a mit korához, felfogásához és erejéhez illőnek és azoknak megfelelőnek ítéltünk. Leginkább fel lehet használni a gyermekek segítségét a szobák tisztogatásában (sepergetésben, pórtörülésben), saját ruháik, cipőik rendbentartásában, kikéféülésében; a kerti munkák könnyebb nemeiben, (ültetésben gyomlálásban, öntözésben, vagy a kiszedett vetemények behordásában) vagy a felnőttek másnemű munkáihoz szükséges apróbb tárgyak kézbesítésében, stb.

Sőt néha nem árt oly munkát is engedni a gyermeknek — kivált ha maga fog hozzá — a melyet nem tud végrehajtani. Hadd tanulja megismerni saját képességét, mérlegelni erejét, próbára tenni és edzeni kitartását, béketűrését; s hogy így hadd vonhassa el a gyakorlatból maga azt a tanúságot, hogy máskor ne fogjon oly munkához, a mely erejét felülmulja.

De itt aztán nem szabad túlságba menni, azaz nem kell a gyermeket kényszeríteni a segédkezésre, hanem előbb el kell várni, a míg ő arra önként vállalkozik, vagy előbb fel kell ébreszteni rá benne a készséget. S még ekkor is szintúgy értekeződni kell vele, hogy ezt most csináljuk így, ezt meg amúgy. Ha pedig már megtette, a mit rá biztunk, méltányoljuk és köszönjük meg neki ezen készségét, a mint ezt felnőttekkel szemben szoktuk tenni. Ez által felébred benne az önbecsérzet és a saját erejének értékesítésére való törekvés, s igyekezni fog mindig több-több segítségére lenni annak, a ki segítségét méltányolni tudja.

Egy szóval: a tevékenységet, munkaszeretetet ne igyekezzünk elfojtani azokban, a kikben az élenken működik, hanem nyújtsunk alkalmat annak fejlődésére, erősödésére. Sőt kötelességünk megkedveltetni a munkát azzal is, a ki nek a tétlenségre van nagyobb hajlama; mert a közmondás szerint: „Munkásság az élet sója, végromlástól mely megójsza.” A ki munkálkodni szeret, a ki idejét mindig hasznos munkával tölti el, annak nincs ideje a rossz cselekedetre és rossz gondolatokra s nincs is ezekre szüksége; mert szorgalmas munkája által anyagi jóllétet, s lelki megelégedést szerezhet magának.

Ha tehát a gyermekből becsületes, munkás embert akarunk nevelni, ismerjük fel vágyait, testi, lelki szükség-

letét, s elégítsük ki ezeket a maga módja szerint. Így ő is meghódol a mi akaratunknak; s kölesönösen egymáshoz alkalmazkodva, elérjük a célt.

Darkó Ottilia.

EGYLETI KÖZLEMÉNYEK.

A „Kolozs-dobokamegyei tantestület“ véleménye az egyetemes tanítógyűlés ügyrendjére kitzűzött kérdések tárgyában.

(Vége.)

5-ször. A kézimunka oktatásának a népiskolában leendő általános meghonosítása kérdését nevelési szakbizottságunk, valamint a választmány, sőt testületünk vidéki körei is tüzetesen tárgyalván, azon meggyőződésre jutottunk el, hogy a népisk. oktatás körének és céljának megfelelő kézimunkák meghonosítása által a népiskolák továbbfejlődése nagy mérvben előmozdíthatnék. De másfelől nem helyeselnők, ha a népisk. kézimunkák elvének alkalmazásában a népiskola körén túlterjedő irány kapna lábra, azaz: ha a népiskolákban egyes kéziiparágak honosíthatnának meg.

Óhajtanók ennél fogva, hogy az egyet. tanító-gyűlés — elvként kimondva a népiskolai kézimunkák alkalmazásának szükségességét — ezen elv gyakorlati alkalmazása tekintetében is jelölne meg azon módozatokat, melyek az ezen tárggyal még kevésbé ismerős néptanítók eljárásának irányt adnának s őket a túlzás terére lépéstől megóvnák.

Erre kitéve az általunk korábban megállapított s Szabó Endre által „A kézimunka tanítása a népiskolában“ czimen kibocsátott füzetben elősorolt tüzetes indokok alapján a következő határozati javaslatokat ajánljuk az egyet. tanító-gyűlés becses figyelmébe:

„Az egyetemes tanító-gyűlés az életre szükséges kézi ügyesség kifejtésére, az erkölcsi nevelés sikerének fokozására, a tanításnak könnyebbé és természetszerűbbé tételére, az alkotó-képesség fejlesztésére s a képző-művészetre hajlammal és tehetséggel bíró gyermekekben e hajlammal és tehetségnek megszilárdítására irányuló kézimunkáknak a népiskolákban leendő általános meghonosítását elodázhatlanul szükségesnek tartja; egyszersmind azonban az alkalmazandó kézimunkák minőségére nézve a következő irány-elveket állítja föl:

a) a kézi munkák által a kézi ügyesség fokként s oly mérvben fejlesztessék, hogy a gyermek a megszerzett kézi ügyességnek bármely életpályán hasznát vehesse;

b) hassanak a kézimunkák a szépérzelem kifejtésére;

c) a népisk. kézi munkák szoros kapcsolatban álljanak a tantárgyak tanításával s a mennyire lehetséges a tanítás eszközeiül is alkalmaztassanak;

d) minél több oly munka-nemet kell a népiskolákban alkalmazni, a melyek végrehajtása alkalmával az önálló oktatásra is tér nyílik;

e) a munkák czélszerűségére nézve ne az eredmény

pénzértéke, hanem a neveléstani követelmények tekintésesének mérvadóknak;

f) csak olyan kézimunkák alkalmaztassanak, a melyeknek vezetését a tanító könnyen megtanulhatja, s a melyek — szükség esetére — a tantermekben és költséges eszközök nélkül is sikerrel alkalmazhatók;

g) a kézimunkák alkalmazása tekintetében a kisdudnővelde és a népiskola közt összhangzatos eljárás tartások fön.

Végül fölkéri a egyet. tanító-gyűlés a nmélt. vallás-és közoktatásügyi minister urat, hogy a népisk. kézi munkák tanításának az állami és a községi népiskolákban mielőbbi megkezdése iránt a szükséges lépéseket megtenni kegyeskedjék; a közgyűlés végrehajtó bizottsága pedig oda utasíttatik, hogy az ezúttal kimondott irányelvek, valamint a hazai tanító-egyletektől bekérendő vélemények alapján a népisk. kézi munka oktatásáról részletes oktatási tervet készítsen s azt terjessze föl a közokt. minister úrhoz, de egyszersmind többszörösítés útján tegye bár ki által megszerezhetővé.

A midőn ezekben az igen tisztelt 50-es bizottság által az egyet. tanító-gyűlés tárgysorozatába fölvett kérdésekre vonatkozó nézeteinket, illetőleg határozati-javaslatainkat tisztelettel előterjesztjük, van szerencsénk egyszersmind a közzétett felhívás alapján testületünk részéről még két kérdést hozni javaslatba, melyeknek az egyet. tanító-gyűlés tárgysorozatába fölvételét szükségesnek vélünk, minélfogva azoknak figyelembe vételére az igen tisztelt bizottságot pályatársi bizalommal fölkérjük.

Az egyik tárgy, melyet az egyetemes tanító-gyűlés ügyrendjére kitűzteni óhajtanánk — a népiskolai tanterv megvitatása s az e tekintetben észlelt hiányok pótlására szükséges irányelvek kimondása.

Mindenek előtt tisztelettel megjegyezzük, hogy — szerintünk — az egyetemes tanító-gyűlésnek főképen és első sorban az iskola beléletével kellene foglalkoznia s leglényegesebb teendője lenne a népiskolai oktatás tökélyesbítésére való törekvés. Ezt várja a mi gyűlésünkől — mely már csak hivatása szerint is szakemberek gyűlése — a közönség; ezt igényi tőlünk az iskola, főleg miután a népoktatás ügyének külső fejlődése meglehetősen haladásnak örvend. Ám de a legközelebbi egyet. tanító-gyűlés tárgysorozatába eddig fölvett kérdések — a kézi munka oktatására vonatkozó kérdés kiételével — mind olyanok, melyek nem hatolnak be a népiskola belső életébe s a népiskolának belső fejlődésére nem vonatkozhatnak. Nem tagadjuk mi a kitűzött kérdések fontosságát, de attól tartunk, hogy ha az egyetemes tanító-gyűlés ezen kérdések tárgyalása mellett a népiskolai oktatás tökélyesbítésére irányuló kérdések fejtegetésével nem foglalkozik, az egyetemes tanító gyűlés hatása nem állandó arányban az ezen gyűlés megtartására fordított költséggel és fáradsággal.

Ezért óhajtanánk mi, hogy a legközelebbi egyet. tanító-gyűlés tárgysorozatába vétetnék föl a népiskolai tanterv kérdése is. Ennek tárgyalásával kapcsolatban megérin-

tetnék a népiskolai oktatás mindenik ága, a tantervben egyesek által tapasztalt hiányok megvitatása folytán figyelmet érdemlő irányelvek jönnének létre, s ha nem is sikerülne egy gyűlésen a népoktatás minden hiányát kellőleg földeríteni s az ezen hiányok pótlására szolgáló elveket fölláttítani, de legalább előkészíthető lenne a tantervnek s a népokt. törvény ide vágó pontjának revidálása.

A közokt. miniszterium által az 1869-ik évben kibocsátott népisk. tanterv hat év óta forog közkézen; a gyakorlati téren úgy a tananyag terjedelme, valamint annak beosztása tekintetében számos hibák vétettek észre; ezen hibákon némely isk. hatóságok, sőt tanító-egyletek is újabb tantervek szerkesztése által vélték segíteni; megvitatandó kérdés gyanánt merült föl különösen az, hogy az egy tanítóval bíró hat osztályú népiskolában is a tananyag ugyanazon terjedelmét és ugyanazon beosztását kell-e fölvenni, mint a hogy a miniszteri tanterv — tekintet nélkül az egy, vagy több tanítóval bíró különböző iskolákra — általánosságban meghatározza? Szóval: teljesen elérkezettnek találjuk az időt arra nézve, hogy az egyeseknek és egyleteknek a népisk. tanterv körül tapasztalt hiányaira vonatkozó nézetei az egyetemes tanító-gyűlés által megvitatassanak s oly irányelvek állíttassanak föl, melyek a népisk. tanterv sikeres módosítására s esetleg egy újabb — célszerű tanterv készítésére jó alapul szolgálhatnak.

A második és szerintünk szintén fontos kérdés, melyet az egyetemes tanító-gyűlés tárgysorozatába fölvételni óhajtanánk, a tanítónők alkalmazásának kérdése. Kétségkívül örömmel üdvözli mindenki azon törekvéseket, melyek a nők tehetségeinek a tanítói pályán hasznosítására irányulnak s azon elvnek, hogy a nők előtt a tanítói pálya megnyíttassék, honunkban már alig akad ellensége. De a midőn az elvvel általánosságban tisztában vagyunk, korántsem vagyunk tisztában az elv alkalmazásának kérdésével, sőt e tekintetben a legszembeszökőbb ellentétes nézetek, következetlenségek és az elv diadalát kockáztató túlhajtások kezdenek lábra kapni. Nevezetesen: nincs eldöntve azon kérdés, vajjon a népiskolában a leányok oktatása teljesen a tanítónőkre bizassék-e? nincs eldöntve azon kérdés: vajjon a tanítónők a vegyes iskolákban s a fiú-iskolákban is alkalmazhatók-e, s ha igen, mily mérvben, azaz mely osztályokban? Ezen — s még egyéb idevágó kérdések elvi eldöntése — szerintünk — szintén az egyetemes tanítógyűlés lényegesebb teendői sorába tartozik s ezen fontos tárgy megvitatását — véleményünk szerint — annál kevésbé halaszt-hatjuk el, mert a tanítónők alkalmazására irányuló üdvös törekvések csak is akkor vezetnek kellő sikerre, ha azok a paedagogiai követelményekkel, a nők szellemi tehetségeik számbavételével megállapított pszichológiai szabályokkal s társadalmi, különösen pedig népoktatási viszonyainkkal meg-egyeznek.

A midőn e két új kérdést az igen tisztelt 50 es bizottság becses figyelmébe ajánljuk, s azoknak a legközelebb tartandó egyetemes tanítógyűlés tárgysorozatába fölvételét újólág is kérjük, tudatjuk egyszersmind, hogy az általunk

tisztelettel ajánlt új kérdések elfogadása esetén ezekre vonatkozó határozati javaslatainkat utólag beküldeni kedves kötelességünknek ismerendjük.

Melyek után pályatársi tiszteletünk kifejezésével maradtunk, Kolozsvárt, a „Kolozs-dobokamegyei tanker. tantestület“ választmányának az 1876. évi ápril hó 29-én tartott üléséből

Paal Ferenc,
a tantestület elnöke.

Szabó Endre,
a tantestület titkára.

LAPSZEMLE.

(V. K.) A Szegeden megjelenő „Tanügyi Lapok“ f. é. május 15-ki számában egy figyelemre méltó közlemény jelent meg „Hit és erkölcs“ cím alatt. Ebből veszszük át a következőket, habár e cikk érvelését nem is találjuk éppen minden pontjában helyesnek, igaznak és tapintatosnak. „Hogy a hit közeli rokona az erkölcsnek, való és igaz. Mindkettő az ember boldogságára céloz. Hanem azért az erkölcs a hitre nem szorúl, míg ellenben a hit erkölcs nélkül mit sem ér. . . . Hogy az erkölcs nem függ a hittől, bizonyítja a mivelődés története. A 16-dik században pl. erős volt a hit és gyenge az erkölcsiesség; a 18-ikban már javult az erkölcs és gyengült a hit. . . . Az olasz bandita rabol, öl, gyujtogat és azután néhány font gyertyát tesz szentje oltárára azon hitben, hogy bűne megbocsájtatik. Vajjon mi lakik benne: erkölcs vagy hit? (Azt hisszük, hogy a midőn öl, rabol és gyujtogat: egyia sem. A szerk.) A műveletlen pór ragados-kezü, verekedő; a ferdén nevelt úri hölgy kiesapongó; a falusi zsidó család, csábító orgazda; (Talán nem mind?!) de mind a három híven teljesíti a hitgyakorlatokat és ezeknek elmulasztását bűnnek tartja. . . . Bizony erkölcsiök lehetünk erős hit nélkül is; de jó hittel nem bírnak, ha nincsen erkölcsi alapunk. Azért előbb kell az ombert erkölcsre nevelni, szoktatással, oktatással, hogy gyökere legyen a jó hitnek. Azért nem helyes a kicsinyekkel, kiskorúakkal előbb a hitet elfogadtatni és várni, hogy abból származzék mintegy magától az erkölcs. . . .

A hitvallások változnak, egyes ember is változtathatja saját hitvallását, a melyben született és minden gondolkodó emberben fejlődési korszakok szerint is változik kisebb-nagyobb mértékben. — Valahányszor változás történik a hitvalláson, mindannyiszor kell, hogy megváltozzék a belőle eredő, benne gyökerező erkölcs is. A természeti erkölcs, a mely a jót önmagáért szereti és cselekszi, változatlanul marad, bármint változzék is a hitnézet.

Ezen okoknál fogva, ismételjük, az elemi iskolában kiváltképen a hitfelekezeti nélküliekben, az erkölcsöt kell mindenek előtt, mindenestre a hittanítás előtt tanítani. A hittan tétélekből áll, melyeket megérteni csak fejlett ész képes, azért a fejletlen gyermekeket előttük értelmetlen tétélekkel traktálni paedagogiai tévedés, hogy ne mondjuk bűnnek.

Kérdés marad még csak: melyik erkölcsan adassék elő az elemi iskolában: a hitelvekre, vagy a természeti elvekre épített erkölcsan, vagyis oly szempontból adassék-e elő, hogy az erkölcsörvény Istennek parancsolatja, aki annak megtartása vagy áthágása szerint büntet és jutalmaz, vagy a másik szempontból-e, mely szerint a jó cselekedet magában hordja jutalmát és a gonosz magamagát boszulja meg?

Hogy e kérdésre felelhessünk, kettőt kell figyelmünkben tartani.

Az első az: hogy államunkban s így iskoláinkban csak oly vallás taníttatik, melynek erkölcsana a Mózes által nyujtott tíz parancsolaton alapszik. Ha államunkban s így iskoláinkban is a keresztény és zsidó valláson kívül még mohamedán, buddha stb. vallásuk is volnának, egyenesen a mellett szólnánk: taníttassék az erkölcsan a bölcsészet, vagyis a természet elvei szerint, hogy a különféle vallás-erkölcsi nézetek surlódásba ne jöjjenek.

Miután azonban nálunk a vallás-erkölcsnek alapja egy és ugyanaz, éppen nem árthat, ha az erkölcsöt a hitnézet szerint tanítjuk. Nem árt, mondjuk, mert bármely okból is erkölcsös valaki, legyen csak erkölcses tiszta és áldásos következményeiben, el van érve a cél.

A másik, mit figyelembe kell venni, az, hogy a jót önmagáért szeretni, tehát természet szerint erkölcsös lenni csak az tud, aki gondolkodásában önállóságra vergődött. Látjuk, hogy a nemzetek eddig a vallás-erkölcsan szerint neveltettek ugyan, mindazáltal, tekintélyes számuak azok, kik érett gondolkodás stádiumára jutva, többé nem vallásos okoknál fogva cselekszik a jót és kerülik a rosztat, többé nem azért erkölcsiök, mert Istentől várják a jutalmat, hanem mert elvök azért cselekedni a jót, mert jó. Károsnak tartani a hitvallásra alapított erkölcsöt ennél fogva nem lehet.

De nem is szabad, mivel az emberek aránytalan nagy része soha sem jut gondolkodásban önállóságra, legalább a közel jövőben nem. És mivel szellemileg kiskorúak oly sokan vannak, föltétlenül szükségesnek tartjuk az erkölcsi magaviselet helyes irányására és helyes irányban való megtartására a vallás-erkölcsant taníttatni.“

T Á R C S

Copernicus.

(Leopardi Giacomo gróf „Beszélgetései“-ből közli Dr. Meltzl H.)

Második szin.

Copernicus (a háza előtt fekvő sítadombon kelet felé az eget szemléli papir-hengerrel, minthogy nincs még

feltalálva a távcső.) Ez mégis csak csodálatos! Vagy rosziul jár valamenynyi óra, vagy pedig már legalább egy egész óra előtt feljött a nap, és mindazonáltal itten még a legcsekélyebb csilámlás se mutatkozik keletről, nóha egünk oly derült és tiszta, mint a tükör. Valamenynyi csillag csak úgy ragyog, mintha éjfélnél volna. Utána kellene nézni Alma-

gestus- vagy Sacroboscusnál: vajjon meg tudják-e mondani ennek az okát? Hallottam már hírét amaz éjjelnek, melyet Zeus az Amphitrión feleségénél töltött; arra is emlékszem, hogy nem rég olvastam egy spanyol könyvében a Peruban dívó mondáról, miszerint abban az országban egyszer nagyon hosszú, sőt végtelen éjjel borult a földre, míg legvégül fölszállott a nap egy tóból, melyet Titicaca-tónak neveznek. De biz' én eddig az ilyen történeteket csak bliktrinek tartottam, miként minden okos ember. Most azonban, belátván, hogy bizony minden eszünkkel és tudományunkkal sem vittük sokra, azt kezdem sejteni, hogy az ilyen történetek mégis csak teljesen igazak. El is megyek minden tóhoz és mocsárhoz és addig vizsgálom őket, a míg talán sikerülend kihalásznom belőlük a napot. De micsoda csattogást hallok, mintha valamely nagy madár kelt volna szárnyra.

Harmadik szín.

Az utolsó óra. Copernicus.

Utolsó ó. Copernicus, én az utolsó óra vagyok.

Cop. Az utolsó óra? Jól van; most már készen kell lennem. De, ha még lehetséges, engedj még anynyi időt rendelkezésemre, hogy testamentumomat elkészíthessem és mielőtt meghalok, rendbe hozzam házamat.

Utolsó ó. Meghalok! Hiszen én nem vagyok életednek utolsó órája.

Copernicus. Mi volnál tehát? Talán az utolsó óra a Breviarium-ban?

Utolsó ó. Elhiszem, hogy valamenynyinél jobban tetszenék, midőn az orgonaterén ülök.

Cop. Hát honnan tudod, hogy Canonicus vagyok? És honnan ismered? Az imént nevemen szólítottál.

Utolsó ó. Kérdezősködtem utánad ott lent az utcán. Szóval én a napnak vagyok utolsó órája.

Cop. Most már értem: az első óra beteg és ezért nem lett még nap.

Utolsó ó. Vigyázz csak arra, a mit én mondok. Nap nem lesz egyáltalán többé, sem ma, sem holnap, sem később, ha magad nem segítsz.

Cop. Csakugyan furcsa dolog volna, ha már az én tisztetem lenne, hogy napot csináljak.

Utolsó ó. Megmondom: hogyan csináld. Mindenekelőtt azonban tüstént el kell jönned úrnőmhez, a nap házához. Útközben értesíteni foglak a többiről; egyébről pedig Ő Excellentiája fog felvilágosítani, mihelyt nála leszünk.

Cop. Mindez szép és jó. De ha nem csalódom, az út egy kissé hosszú lesz, aztán azt is szeretném tudni, hogyan hurcoljak csak anynyi élelmi szert is magammal, mint a menyinyi elegendő arra, hogy megérkezésünk előtt néhány évvel szörnyet ne haljak. Másrészt pedig alig hinném, hogy Ő Excellentiája tartományában olyasmi teremne, a miből csak egy kis fölöstököt is készíthetnék magamnak.

Utolsó ó. Adj túl minden gondjaidon! A nap házában nagyon rövid időt fogsz tölteni, a mi pedig az útát illeti, az csak pillanatnyi lesz; mert tudd meg: én szellem vagyok.

Cop. De én test vagyok.

Utolsó ó. Jó, jó! Hiszen nem vagy metaphysikai philosophus, hogy ilyen fecsegésekkel vesztegesd a drága időt.*) Jer! Ül fel a hátamra, a többit pedig bíz rád.

Cop. Jól van hát: ülök. Lássuk, mi lesz még ebből a furcsa historiából.

Negyedik szín.

Copernicus és a nap.

Copernicus. Kegyelmes aszszonyom.

Nap. Bocssás meg, édes Copernicus, hogy nem kiálllak meg üléssel; mert hát itten nem ismernek széket. De elvégezzük majd így is. Már hallottad a szolgálómtól, hogy mi forog szőnyegen. Abból ítélve, a mit a leány mondott rólad, úgy találom, hogy igen alkalmas leszel a szolgálatra, melyet tőled kívánok.

Cop. Kegyelmes aszszonyom, én e dologban sok nehézséget látok.

Nap. A nehézségek tán csak nem fognak viszszerasztani ily férfit, hiszen azok, a mint mondják, csak annál inkább serkentik a bátrát! De micsoda nehézségek azok, a melyeket te értesz?

Cop. Először is az, hogy légyen bármily nagy a philosophia hatalma, de én még se bizom egészen abban, hogy vajjon elég erős lesz-e arra, hogy a földet, kivált most, a midőn már rég megszűntek a heroicus idők, rábeszélhessük vele, miszerint önkérem ezentúl a futkározásra adja magát, a helyett, hogy kényelemben otthon üljen, és a fáradozásra, a helyett, hogy henyljen.

Nap. Kényszerítned kell, ha rá nem beszélheted.

Cop. Jó szívvel tenném, nagyságos aszszonyom, ha Hercules volnék, vagy legalább Orlando, nem pedig csak ilyen Kánonok, a ki —

Nap. Se baj! Hát nem beszélék-e régi mathematicusaitok egyikéről, hogy azt mondta: adjanak neki csak egy oly pontot a világon kívül, a melyen megállhasson, és megmozdít onnan eget és földet, Neked pedig még az eget se kell megmozdítanod, pedig te itt olyan ponton állasz, a mely a földön kívül fekszik. Ezért, ha csak nem akarsz ügyetlenebb lenni, mint amaz öreg, nem tartok attól, hogy meg ne bírnád mozdtítani a földet, akár jó szóval, akár rosszal.

Cop. Ez még megjárna, nagyságos aszszonyom. De ehez emeltyű kell, még pedig olyan hosszúságú, hogy akár az anyagnak, akár a munkának, mely szükséges hozzá, még csak felét sem tudnám megfizetni, nemesak magam, hanem még nagyságod sem, bármily gazdag is legyen. Ehez járul még egy más, és pedig sokkal inkább fontolóra veendő bökkenő is, melyről azonnal értesülni fog, az az voltaképen a bökkenőknek egész csomója. A föld ugyanis eddig mindig a legdíszebb helyen ült a világban — t. i. épen a kellős közepén — és így mozdulatlanul ülve, semmi dolga nem

*) A szerző azt akarja mondani ezzel a szép és mély megjegyzéssel, hogy a legmagasb és leghelyesebb álláspontokról tekintve: test és szellem közt megszűnik minden különbség. Monismus ez, mire voltaképen a materialismus is törekszik, mely mostanság divik, hanem ez elég ügyetlenül más extreembe esik. A fordító.

volt, mint legfeljebb körültekintgetni. Igen, mert az összes többi világtestek, a legnagyobbak úgy mint a legkisebbek, a fényesek úgy mint a sötétek, alólról és felülről, úgymint oldalról folytonosan csak körülötte futkároztak, és pedig oly sebességgel, mohósággal és rohammal, hogy az embernek szédül a feje, ha csak rá gondol is. Minthogy tehát ily módon minden lény iparkodott a földnek szolgálatjára állni, az universum egy udvarhoz hasonlított, a hol a föld mintegy trónon ült, a többi világrések pedig, mint szolgák és örök, most ezt, majd azt a tisztet teljesítsék körülötte és érette. Ezért mindenkor a világ császárnéjának tartotta magát. És valóban, ha úgy marad minden, a mint eddig volt, nem is lehet megcáfolni e nézetét, sőt inkább azt merném állítani magam is, hogy saját méltóságáról képzett fogalmai igen is indokoltak. És mit mondjak az emberekről, a kik a földi lények közt legtekintélyesebbnek tartották és fogják is mindörökké tartani magukat?!. . Hidd el, kegyelmes aszszonyom, hogy közülünk még az, a ki rongyban jár is, s a kinek még egy száraz kéreg rágóvalója sincs: még ez is teljességgel meg van győződve arról, hogy ő császár; és pedig császára nem Konstantinápolynak*), vagy Németországnak, vagy a félvilágnak, mint a római császárok, hanem császára az Universumnak, császára a napnak, a plánétáknak, beleszámitva nagyságodat is és minden lényt e világon. Ha már most azt követeljük, hogy a föld a maga központi helyéből mozduljon ki; ha arra kényszerítjük, hogy fusson, hengeredjen, folyást belődjék és mindazt teljesítse, és pedig semmivel többet vagy kevesebbet nem téve, mint a mit tettek eddig a többi világrések, szóval, ha őt most egyszerre a bolygó csillagok sorába szorítjuk: ennek bizonyosan az lesz a következménye, hogy ő felsége a föld és ő felségeik az emberek kénytelenek lesznek a trónusról letakarodni és az uralkodásról lemondani, rongyaikat és nyomorúságaikat azonban továbbra is megtartani. Mindez pedig — úgy hiszem — nem csekélység!

(Befejezését tárgyhalmaz miatt csak szünet után adhatjuk.)

VEGYESEK.

— A zilahi „Tanügyi kör,” a múlt ápril hó 23-án, Kerekes József tanfelügyelő elnöklete alatt tartott értekezletén, előadó Faluvégi Albert kép. igazgató véleményes javaslata nyomán — hosszú, élénk és beható vita után — az iskolai takarékpénztárak kérdésében a következő tetteket állapította meg: 1.) Az iskolai takarékpénztárakat, mint a takarékság előmozdítására szolgáló egyik célszerű és üdvös intézményt, úgy a népiskolában, mint a felsőbb tanintézetekben is meghonosítandóknak tartja. 2.) Azonban elutasíthatatlan tekintettel arra, hogy ez intézmény nemes gyümölcsöket majdan csak úgy fog teremni, ha már kezdetben a gyermek bizonyos fokú öntudatossága- és önmunkásságára lesz fektetve: a népiskolában csak a két felső osztályban kívánja alkalmazásba venni, mint a mely osztályok a népisk. törvény inten-

*) Pedig ez most nagyon is időszerű lenne!

A szedő megjegyzése.

tiója szerént is, a gyermekek 10—12 éves életkorának s ennél fogva már jelentékeny fejlettségi fokának felelnek meg. 3.) A megelőző pontban foglaltakból kifolyólag a népisk. takarékpénztárak bizonyos kézi munkák gyakorlásával hozzászanak kapcsolatba, minthogy a megtakarított fillérek valódi becsét s általában a takarékság erkölcsi értékét az önmunkásság és szorgalom adja meg; azonban a zseb- és jutalom-pénzek, szóval az ajándékkrajcárok is elfogadandók a takarékpénztárba. 4.) Időpazarlás, kiváltkép a tanító módfeletti terheltetése és másnemű alkalmatlanságok elkerülése szempontjából a betétek havonként csak kétszer történjenek, és a tanító az iskola vagy osztály nevére szóló betéti könyvecskék mellett a betételek után azonnal helyezze el — takarékpénztárilag — a hozzá begyűlt összegeket. 5.) Oly községekben, a hol és a melyek közelében takarékpénztárak egyáltalán nem léteznek, a tanító az általa vezetett napló és a gyermekek ellenőrző jegyzetei mellett ezek megtakarított filléreit az iskolai szekrényben őrizendő, fölyhitható perselybe helyezze el, melyből a szegénysorsúak, koronként, nélkülözhetlen aprólékos költségeiket fedezhessék, a jobbnódiúak szüldőiknek vagy más hozzátartozóiknak ártatlan meglepetéseket szerezhessenek; önként értetődően, hogy megmaradott összegecskéjét, az iskolából kiléptével, mindenik gyermek magával viheti, vagy részben iskolai célokra p. o. az iskolai könyvtár-alap javára hagyhatja. Ily módon a takaréksággal szépen összeférő, sőt ezt még nemesebbé tevő másik erényben: az áldozatkészségben is fogják, már az iskolában, gyakorolni magukat a növendékek. 6. A vezetendő takarékpénztári könyvecskékre és naplókra nézve a Kenessey-féle minták tekintetnek irányadóak. 7.) Mindennemű gyanúsítások vagy visszaélések elkerülése végett, az iskolai takarékpénztárak szigorú ellenőrzése az iskola legközelebbi hatóságának, nópiskoláknál az iskolaszékeknek joga és kötelessége. A kör tagjai egyszersmind ígéretkép nyilváníták, hogy a jövő tanév kezdetével — a fennebbi tettelekbe foglalt irányelvek szerint — kísérletet fognak tenni iskoláikban a takarékpénztárakkal (f+a.)

— A helybeli tanítónő- és tanítóképző intézetek önképző-körei közelebről fejezték be egy-egy zárünnepélyvel ez évi működésüket. Ez ünnepélyekről — tér hiánya miatt — itt csak annyit szólhatunk, hogy mindkettő jól sikerült, s a nagy számú hallgatóság mindkettőről teljes megelégedéssel távozott.

— „Az ellenzéki szellem az iskolában. Irta Gyertyánffy István, a budapesti állami, elemi és polgári tanítóképző igazgatója. Ára 30 kr. Nyomatott Budapesten, a m. kir. egyet. könyvnyomdában.” — E cím alatt oly művecske hagyta el nem régiben a sajtót, a mely paedagogiai irodalmunknak valódi nyeresége, sőt büszkesége. Épen ezért legmelegebben ajánljuk is azt mind a t. szülők, mind tanítótársaink figyelmébe.

— Szeptember előtt lapunkból több szám nem jelen-vén meg, ezennel megragadjuk az alkalmat, hogy t. munkatársainknak és olvasóinknak boldog és örömteljes szünnapot kívánjunk. Isten velünk a viszontlátásig!

Felelős szerkesztő: VÁRADI KÁROLY.